

Bilişsel Psikoloji ve Öğretim (Bruning, Schraw, Norby)

Tuğba BAKIRTAŞ*

Bilişsel Psikoloji ve Öğretim (Cognitive Psychology and Instruction),
Roger H. Bruning, Gregory J. Schraw, Monica M. Norby,
çev. ed. Dr. Zehra Nur Ersözlü, Dr. Rıza Ülker,
Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara 2014, 438 sayfa

§§§

Kitap, dört kısım ve onbeş bölümden oluşmaktadır. Her bir kısım, genel başlığa uygun bir biçimde dizayn edilmiş olup, konuların kapsamını yeterli seviyede izah edecek şekilde oluşturulmuştur. "Önsöz, 1. Kısım: Bilgi İşleme Teorisi, 2. Kısım: İnançlar ve Biliş, 3. Kısım: Bilişsel Gelişimi Arttırma, 4. Kısım: Sınıfta Biliş" genel başlıklarından oluşmaktadır.

Birinci kısım, bilişsel psikolojinin temel kavramları ve bakış açıları hakkında net bir bilgi sunmayı ve eğitim için neler yapılması gerektiğini özetlemektedir. İkinci kısım, bilişsel psikolojinin nasıl geliştiğini göstererek; öğrenme stratejileri, öz yönlendirme, öğrenme, motivasyon ve öğrenmede inançların rolü gibi yeni alanlara doğru nasıl genişlediğini ele almaktadır. Üçüncü kısım, çoğu eğitimcinin en öncelikli amaçlarından olan problemler üzerine eleştirel düşünme becerisini kazandırarak, akıllıca düşünme ve etkin çözümler üretme gibi süreçleri ele almaktadır. Dördüncü kısım; dil kullanımı, okuma yazma, gibi önemli bilişsel becerilerle bilişsel psikolojinin matematik ve fen öğretimini nasıl dönüştürdüğü üzerinde durmaktadır.

Önsöz kısmında kitabın yazılma amacı; eğitimcilere, bilişsel psikolojiye yönelik sağlam bir zemin sunmak ve bilişsel psikolojiden öğretime kadar

---

* Sakarya Ü. SBE. Felsefe ve Din Bilimleri Din Psikolojisi yüksek lisans öğrencisi, e-posta: sautuba@gmail.com

önemli ilkeleri birleştirmelerine yardımcı olmak şeklinde açıklanmaktadır (s. xvii).

Yazarlar, bilişsel psikolojinin, eğitsel işlemlerin anlaşılması için önemli bir bakış açısı olduğunun altını çizmektedirler. Hafıza, problem çözme, düşünme ve motivasyon gibi bilişsel konularda çok az sayıda eğitsel yargının mevcut olduğunu izah etmektedirler. Kitap da bu eksikliği gidermek ve eğitime yeni bir bakış açısı kazandırmak için kaleme alınmıştır. Bilişsel psikolojinin her geçen gün kendini yenilemesi ile birlikte, eğitsel alanlarda da pek çok yenilik yapılmaktadır. Kitapta da tam da bu husus sağlanmaya çalışılmaktadır. Bilişsel psikoloji ve öğretim bir arada değerlendirilerek izah edilmeye çalışılmaktadır. Etkili bir öğretimin ve bilişsel süreçlerin nasıl verimli kullanılması gerektiği anlatılarak; eğitimcilere, uygulamış oldukları öğretim yöntem ve tekniklerinde yeni bir bakış açısını nasıl kazanmaları gerektiği açıklanmaktadır.

Eğitim, pasif bir bilgi aktarımı ya da pasif bir öğrenme-öğretme yöntemi değildir. Öğrencinin bilgiyi yapılandırdığı, keşfederek öğrendiği, hayatının anlamlı kısımları ile birlikte bilgiyi kavradığı, basitten karmaşığa doğru öğrenimin şekillendiği bir yöntemdir. Dolayısıyla öğretmenin buradaki konumu, öğrenciye bilgiyi vermek değil, bilgiye ulaşmasını sağlayacak yolları göstermek ve rehber olmaktır.

Kitap boyunca üzerinde durulan en önemli konu, yukarıda anlattığımız süreçlerdir. Bilişsel psikolojinin öğrenme ve öğretme ile olan ilişkisi şu şekilde özetlenmektedir: Öğrenme yapılandırmacı bir süreçtir, algısal bir süreç değildir. Zihinsel çerçeve belleği organize eder ve düşünceye rehberlik eder. Bilişsel becerilerin gelişmesi için uygulama gereklidir. Öz farkındalık ve öz düzenlemenin gelişmesi, bilişsel gelişim için çok önemlidir. Motivasyon ve inançlar bilişin tamamlayıcısıdır. Bilişsel gelişim için sosyal etkileşim şarttır. Bilgi, stratejiler ve uzmanlık durumsaldır. Öğretmedeki bilişsel yaklaşım değerlendirmede de yeni bir yaklaşımı gerekli kılmaktadır (s. 5-9). Genel olarak bilişsel psikolojinin öğretim sürecine en önemli katkısı da, bu konuları derinlemesine irdeleyerek ve eğitim yaşamına uygulanmasını sağlayarak olmuştur. Yani bilişsel psikoloji, eğitime yeni bir paradigma kazandırmıştır; yapılandırmacılık.

Öğrenciler tarafından algılanan bir bilginin hafızada tutulması, saklanması ve istendiğinde geri çağırılabilmesi, öğretimin asıl hedeflerindedir. Yazarlar ise algıların ve duyuşsal bilginin bellekte daha kolay saklanabilmesi için tavsiyelerde bulunmaktadır. Bilginin hem görsel hem de işitsel sunulması ya da kısıtlı süre içerisinde algılanabilecek şeylerin de sınırlı olduğu görüşü bunlardandır (s. 20). Bir şeye dikkat etmek ve o konu üzerinde yoğunlaşmak, bilginin hatırlanma kapasitesini arttırmaktadır. Etkili bir öğretim için dikkatin bir konuya yoğunlaştırılması ya da öğrencilerin, hangi konunun önemli olduğunu farkına vardırılıp dikkatlerinin yoğunlaştırılmasının sağlanması, bilginin de geri getirilmesini kolaylaştırmaktadır.

Bir bilgi ne kadar anlamsal ve anısal olursa, o bilginin uzun süreli bellekte saklanma olasılığı da o kadar artmaktadır (s. 40). Genel tartışma konusu şudur: Hangi bilgi şekli, hangi yöntem ile yapılandırılırsa daha uzun süre saklanabilir. Aslında burada dikkat edilmesi gereken husus şu şekilde açıklanabilir: Birey tarafından neyin öğrenileceği, neyin öğrenildiği ile doğrudan bağlantılıdır. Öğrenilmiş bir bilgi, şema olmadan onun üstüne bir şey inşa etmek imkânsızdır.

Yazarların da kitap boyunca üstünde dikkatle durduğu iki husus bulunmaktadır. Öğrenme yapısal bir süreçtir ve zihin yapılarımız belleği etkiler (s. 64).

Mademki bellek bu kadar önemli, o halde bilginin bellekte kodlanması ne şekilde olmaktadır? İyi bir öğretim için ne tür kodlama yapılabilir? Yazarların da belirttiği gibi buradaki en etkili yol, öğrencilere üst biliş becerilerinin kazandırılması ve kendileri için en etkili kodlama ve öğrenme metotlarının analiz edilmesiyle, kendilerine uygun stratejilerin geliştirilmesidir (s. 87).

Öğrenme üzerinde etkili olan bir diğer konu ise, bireyin kendi öz benliği hakkında var olan inançlarıdır. Öğrenme sürecinde kendine güven ya da güvensizlik çok önemli bir yer tutmaktadır. Yazarın da ifade ettiği gibi, öz yeterlilik bilinci, bireye bir problemle baş etme ısrarı sağlamaktadır (s. 109). Bir görevi başarmak için içsel motivasyonu sağlamak, öz yeterliliğin gelişimi için en önemli basamaklardır.

Peki zihinsel yetenekler ya da zeka geliştirebilir mi? Yazarlar zekâ hakkında iki mevcut teorinin varlığından bahsetmektedir. Değişen (zekânın değişebilirliğini savunan) ve var volan (zekânın sabit kaldığını savunan) teorilerdir (s. 136). Bizim bakış açımızdan zekâ, öğrenme hedefleri ve zihinsel çaba gerektiren konular ile ilgili ele alındığında, değişen teoriye daha yakın durmaktadır. Yazarlar da bu görüşü benimsemekte olup, bireyin sahip olduğu olanakların değiştirilebilir olduğunu ancak bu olanakların ne şekilde değiştirilebileceğinin tam olarak bilinmediğini açıklamaktadırlar (s. 140).

Öğretim sürecinde bilişsel gelişim artırılması ve etkili öğretim için ne-ler yapılabilir? Yazar, öğrencilere eleştirel düşüncenin temellerinin verilip, bilgiyi kendilerinin yapılandırmasına vesile olunması gerektiğini anlatmaktadır. Eleştirel düşünme ise ne yapacağına ve neye inanacağına karar vermektir (s. 179). En etkili yöntemlerden bir tanesi ise bilgeliği öğretmek yani kişinin kabiliyet ve bilgisini en mantıklı şekilde kullanmasına vesile olmaktır (s. 188). Gerçekten de ideal öğretmen, öğrencilere kabiliyetleri seviyesinde yük yükleyen ve kendi bilgilerinin öğrenmelerinde onlara vesile olan bir konumda bulunmalıdır.

Kitapta üzerinde durulduğu şekliyle yansıtıcı ya da yapılandırmacı bir sınıf ortamının ve eğitim sisteminin oluşturulması ve bunun hemen uygulama-

ya geçirilebilirliğinin düşünülmesi yanlış bir kanı olarak durmaktadır. Kitap, yapılandırmacılığın pozitif yönleri üzerinde durduğundan, bu paradigmanın mevcut durumlara nasıl uygulanması gerektiği ile ilgili yeterli bilgi vermemektedir. Ayrıca bir toplumun, toplumsal açıdan gelişim içinde ve değişim sürecinde olmadığı müddetçe, aile katkısı sağlanmadıkça, ekonomik gelir düzeyi ve refah seviyesi arttırılmadıkça; eğitime yapılandırmacı bakış açısı, kâğıt üzerinde kalacak bir teoriden öteye geçemeyecektir.

Teknolojinin kullanımı bölümünde de yapılandırmacılık ile ilgili aynı durum söz konusudur. Tabii ki teknoloji, çağın gerektirdiği şekilde, bilişsel gelişimi arttıracak düzeyde eğitimde aktif olarak kullanılabilir. Ancak bunun için de gerekli alt yapının sağlanmasıdır. Yazarların da ifade ettiği gibi teknoloji, işbirlikçi öğrenmeyi arttırmak ve bilgiyi anlamlandırmak için kullanılmalıdır (s. 234).

Eğitim-öğretim faaliyetlerinin en aktif şekilde kullanıldığı mekânlar sınıflardır. Bu yüzden yazar kitaba, öğretimin kalitesinin artması umuduyla, sınıfta bilişsel süreçlerin arttırılması ile ilgili özel bir bölüm eklemiştir. Sınıf, okuma yazmanın, okuduğunu anlama ve yorumlamanın, stratejik bir yöntem belirlemenin, zihinsel kabiliyetlerin farkına varılmasının en etkili olduğu yerdir. Dolayısıyla kitabın son bölümü, eğitimciler açısından daha fazla öneme sahiptir. Özetle öğretim, bilişsel süreçlerin işin içine katılması ile anlamlı bir yapı oluşturmaktadır. Burada en önemli görev eğitimcilere düşmektedir.

Genel olarak eseri değerlendirecek olursak; kullanılan dil ve yazım üslubu olarak açık ve anlaşılır bir dille kaleme alınmıştır. Bilişsel psikoloji alanına hâkim olan kişilerce anlaşılması daha da kolaylaşmaktadır. Bu bakımdan kitabın hitap ettiği kesim, daha çok akademik bir kariyeri olan kişiler gibi görülmektedir. Ancak eğitim öğretime gönül vermiş her öğretmen ve öğretmen adayının da alıp okuması ve içselleştirmesi gereken kitaplar arasında zikredilebilir.

Eserin asıl amacı bilişsel psikoloji ile öğretim sürecini birleştirmektir. İlk iki bölüm bilişsel psikolojiye ayrılmaktadır, ancak bu bölümde verilen bilgiler okuyucuyu pek fazla tatmin etmemektedir. Son iki bölüm ise daha çok öğretim süreçleri üzerine yoğunlaşmaktadır. Bu kısımda da öğretime çok fazla öncelik verildiği için bilişsel psikolojinin öğretime nasıl uygulanabilir olduğu hususundaki örnekler yetersiz kalmaktadır. Bu durum da okuyucuyu pek tatmin etmemektedir. Kitap, bilişsel psikoloji ile öğretimi birleştirebilmeyi amaçladığı için değerli bir konuma yükselmektedir.